

აშშ - ჩინეთის კონკურენცია და საერთაშორისო წესრიგი

შოთა ოთხოზორია¹

DOI: <https://doi.org/10.61446/pa.2.2024.8427>

აბსტრაქტი

ნაშრომში განხილულია თანამედროვე საერთაშორისო სისტემის ძირითადი აქტორების, -შეერთებული შტატების და ჩინეთის კონკურენცია და მათი გავლენა გლობალურ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ წესრიგზე. მიუხედავად არსებული გამოწვევებისა შეერთებული შტატები ჯერ კიდევ მსოფლიოს ყველაზე ძლიერ გლობალურ ძალად რჩება, რომელსაც ჩინეთის დინამიური აღმავალი ძალა უპირისპირდება, რომელიც ეკონომიკური ზრდის სწრაფ ტემპში და გლობალური გავლენის გაფართოებაში გამოიხატება.

სტატიაში ასევე ასახულია BRICS-ი (ბრაზილია, რუსეთი, ინდოეთი, ჩინეთი, სამხრეთ აფრიკა, ირანი, ეგვიპტე, ეთიოპია და არაბთა გაერთიანებული საამიროები.), როგორც კოლექტიური დასავლეთის ალტერნატიული ეკონომიკური და პოლიტიკური ძალა.

ნაშრომში, შეერთებული შტატებისა და ჩინეთის კონკურენციის კონტექსტში, ასევე განხილულია „ხისტი“ და „რბილი“ ძალების გავლენა საერთაშორისო წესრიგზე.

საერთაშორისო სისტემის ძირითადი გამოწვევა დიდ ძალებს შორის არსებული დამაბულობის მართვაა ისე, რომ კონკურენცია ღია კონფლიქტში არ გადაიზარდოს.

საერთაშორისო სისტემის სტაბილურობა დიდწილად დამოკიდებული იქნება იმაზე, თუ რამდენად შეძლებენ გლობალური ძალები თანამშრომლობის ჩამოყალიბებას. მსოფლიოს მომავალი დამოკიდებული იქნება დიდ ძალებს შორის კონკურენციასა და თანამშრომლობის ბალანსზე, რაც საერთაშორისო სისტემის სტაბილურობისა და განვითარების ვექტორებს განსაზღვრავს.

საკვანძო სიტყვები: გლობალური, საერთაშორისო, სისტემა, კონკურენცია, ეკონომიკური, სამხედრო, ძალა.

¹ სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს, ეროვნული თავდაცვის აკადემიის, ბაკალავრიატის თავდაცვისა და უსაფრთხოების მიმართულების ასისტენტ პროფესორი, საერთაშორისო ურთიერთობების დოქტორი

US-China competition and international order

Shota Otkhozoria²

DOI: <https://doi.org/10.61446/pa.2.2024.8427>

Abstract

The article discusses the competition of the main actors of the modern international system, the United States and China, and their influence on the global political and economic order. Despite the current challenges, the United States still remains the world's most powerful global power, which is being challenged by the dynamic rise of China, which is reflected in its rapid economic growth and expanding global influence.

The article also outlines the importance of the BRICS (Brazil, Russia, India, China, South Africa, Iran, Egypt, Ethiopia and the United Arab Emirates.) as a collective alternative economic and political power to the West.

In the context of the competition between the United States and China, the paper also discusses the influence of "hard" and "soft" forces on the international order.

The main challenge of the international system is to manage the tensions between the great powers so that the competition does not turn into an open conflict.

The stability of the international system will largely depend on the extent to which global powers can establish cooperation. The future of the world will depend on the balance of competition and cooperation between the great powers, which will determine the stability and development vectors of the international system.

Keywords: global, international, system, competition, economic, military, power.

---

² Assistant Professor of Bachelor's Program in Defense and Security of, LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia, Doctor of International Relations

შესავალი

თანამედროვე საერთაშორისო სისტემის სტრუქტურა საკმაოდ კომპლექსური და მრავალმხრივია, რომლის ძირითადი მოთამაშეები მოიცავს: აშშ-ს, ჩინეთს, რუსეთს, ევროკავშირს და სხვა რეგიონულ ძალებს, რომლებიც გავლენას ახდენენ გლობალურ პოლიტიკაზე.

შეერთებული შტატები, მიუხედავად გამოწვევებისა ინარჩუნებს სამხედრო, ეკონომიკურ, ტექნოლოგიურ და კულტურულ დომინირებას. მას აქვს მსოფლიოში უდიდესი ეკონომიკა, ყველაზე ძლიერი სამხედრო-პოლიტიკური და ძლიერი გლობალური ინსტიტუციური გავლენა. მიჩნეულია, რომ აშშ-ს ჰეგემონიის უპირველესი მეტოქე არის ჩინეთი, რომელიც გამოირჩევა სწრაფი ეკონომიკური ზრდით, სამხედრო შესაძლებლობების გაფართოებით და გლობალური ეკონომიკური და დიპლომატიური გავლენებით.

გლობალური ბირთვული შესაძლებლობებით და სტრატეგიული გავლენით ასევე მნიშვნელოვან ძალას წარმოადგენს რუსეთი, განსაკუთრებით აღმოსავლეთ ევროპასა და ცენტრალურ აზიაში. მიუხედავად იმისა, რომ 2022 წელს უკრაინაში ფართომასშტაბიანი შეჭრის გამო სანქცირებულია, სამხედრო ძალას და დიპლომატიურ ბერკეტებს მაინც ინარჩუნებს. რაც შეეხება ევროკავშირს იგი წარმოადგენს კოლექტიურ ეკონომიკურ და დიპლომატიურ ძალას, მნიშვნელოვანი ეკონომიკური გავლენით, ტექნოლოგიური ინოვაციებითა და რბილი ძალის შესაძლებლობებით.

თანამედროვე საერთაშორისო წესრიგი განსხვავდება ბიპოლარული ცივი ომის ეპოქისგან და კომუნისტური რეჟიმების დაშლის შემდეგ აშშ-ს ხანმოკლე უნიპოლარული მომენტისგან, რაც გლობალური ძალაუფლების უფრო დახვეწილ და მოქნილ განაწილებაზე მიუთითებს. სისტემა გამოირჩევა კონკურენციით, თანამშრომლობითა და ძირითად აქტორებს შორის კომპლექსური ურთიერთ დამოკიდებულებით.

ნაშრომში წარმოდგენილია თანამედროვე საერთაშორისო სისტემის ანალიზი, რომელიც აშშ-სა და ჩინეთს შორის სტრატეგიული კონკურენციით და რთული მრავალპოლარული დინამიკით ხასიათდება. გეოპოლიტიკურ დამაბულობასთან ერთად, მას თან ახლავს ალიანსების ურთიერთქმედება და ეკონომიკური ურთიერთ დამოკიდებულება.

კვლევის მნიშვნელობას განსაზღვრავს დიდი ძალების ურთიერთობის გავლენა საერთაშორისო სისტემის სტაბილურობაზე, რომელთა სამხედრო-პოლიტიკური და ეკონომიკური შესაძლებლობები მნიშვნელოვნად აღემატება სისტემის დანარჩენი ელემენტების საერთო სიძლიერეს.

ძირითადი ნაწილი

ძალაუფლების ცენტრი აღმოსავლეთისკენ გადადის?

საერთაშორისო სისტემის მომავალი სტრუქტურის შესახებ დისკუსიაში ბოლო ხანებში აქტიურად რამდენიმე მოსაზრება განიხილება: პირველი ეხება რწმენას, რომ ჩინეთი გადააჭარბებს აშშ-ს და მომდევნო ათწლეულების განმავლობაში მსოფლიოს ეკონომიკურად ძლიერი ქვეყნების სიის სათავეში მოექცევა. მეორე მოსაზრების მიხედვით, შეერთებული შტატები, როგორც 90-იანი წლების უნიპოლარული მომენტის ჰეგემონი შესახელმწიფო, დაცემის გზაზეა და იგი ამ მდგომარეობას თავს ვერ დააღწევს. მესამე მოსაზრებით კი, გლობალური პოლიტიკური ცენტრი ატლანტიკიდან წყნარი ოკეანისკენ გადადის.³

ამჟამად, რომ აზიის ზოგიერთი ქვეყანა ეკონომიკურად სწრაფად ვითარდება, განსაკუთრებით ჩინეთი. თუმცა, დასავლეთის ჩამოწერა რბილად რომ ითქვას, ნაადრევია. ვინაიდან მას აქვს რამდენიმე აქტივი, რაც საერთაშორისო სისტემაში მის პოზიციას ამტკიცებს. ერთის მხრივ, აშშ-ს თავისი ადამიანური კაპიტალისა და ბუნებრივი რესურსების თვალსაზრისით ჯერ კიდევ მნიშვნელოვანი აქტივები გააჩნია. ასევე, იგი დაკავშირებულია ძლიერ ტრანსატლანტიკურ ორგანიზაციებთან, როგორცაა ნატო და დიდი შვიდიანი (G7). უსაფრთხოებისა და ეკონომიკური თანამეგობრობის წევრობა აშშ-სა და ევროპას საშუალებას აძლევს, ტრადიციული სახელმწიფოთაშორისი კონკურენციისგან მიღებული სარგებელი საერთაშორისო სისტემის დასავლურ ბირთვში გადაამისამართონ. გარდა ამისა, მიუხედავად აღმავლობისა ნაკლებად სავარაუდოა, რომ ჩინეთი ახალი, „ერთიანი აღმოსავლეთის“ ცენტრი გახდება.

აზიური რეგიონალიზმი ნაკლებად არის მიდრეკილი ინტეგრაციისკენ, ვიდრე ევროპული. მრავალი თვალსაზრისით, აზიაში საერთაშორისო ურთიერთობები უფრო რეალისტურია, ვიდრე ევროპაში ან ჩრდილოეთ ამერიკაში. შედეგად, როდესაც ჩინეთი საკუთარი პოზიციების გაძლიერებას იწყებს, მისი მეზობლები მხარდაჭერისთვის გარე აქტორებს მიმართავენ, განსაკუთრებით აშშ-ს. სწორედ ამან უზიდავა აშშ-ს უფრო მეტად ჩაერთოს აღმოსავლეთ აზიის რეგიონალურ უსაფრთხოებაში, ვიდრე ეს რამდენიმე ათეული წლის წინ იყო. ასე რომ, ჩინეთის გაძლიერებასთან ერთად, აღმოსავლეთის ბევრმა სახელმწიფომ შესაძლოა აღმოაჩინოს, რომ დასავლეთთან მჭიდრო ურთიერთობები მათ სახელმწიფო ინტერესებში იქნება.

არადასავლური ძალების აღმავლობა

მიუხედავად იმისა, რომ ექსპერტები გარკვეული დროის განმავლობაში აზიის სახელმწიფოების გარდაუვალ აღზევებაზე ამახილებდნენ ყურადღებას, ამ საკითხის არსებითი განხილვა 2004 წელს, ჯეიმს ჰოგის მიერ „Foreign Affairs“-ში სტატიის გამო-

³ Ferguson, N. 'The decade the world tilted East', Financial Times, 28 December 2012. <https://shorturl.at/wm1nV> (16.12.2024).

ქვეყნების შემდეგ გადავიდა, სადაც იგი წერდა, რომ „მიმდინარეობს გლობალური ძალის ცვლილება, რომელსაც თუ სათანადო ყურადღება არ დაეთმობა, შეიძლება გამოიწვიოს დიდი კონფლიქტი“.⁴

2008 წლის ფინანსური კრიზისის შემდეგ, ჩინეთის მკვლევარმა მარტინ ჟაკმა იგივე აზრი დააფიქსირა, ჟაკი ამტკიცებს, რომ 2008 წლის ფინანსური კრიზისის გამო, „ლიბერალური ეკონომიკური გემი სწრაფად იძირება“, რასაც საერთაშორისო საზოგადოება უდიდესი გეოპოლიტიკური ცვლილებისკენ მიჰყავს.

ჟაკის აზრით, ეს ცვლილება არ მოიცავს მხოლოდ ძალაუფლების ცვლას. ვინაიდან, მისი მტკიცებით, ჩინეთი არ არის უბრალოდ სახელმწიფო, არამედ ცივილიზაციაა, საკუთარი მისიით. აქედან გამომდინარე, როდესაც იგი აღზევდება, მისი იდეები სამყაროს შესახებ და არა მხოლოდ მისი საქონლისა და ფულის შესახებ, დაიწყებს მიზიდულობის ზრდას და დასავლეთის იდეებს საბოლოოდ ჩაანაცვლებს.⁵

ამით დასავლეთის რთული მომავლის პროგნოზები არ მთავრდება. ფინანსურმა გიგანტმა გოლდმან საქსმა (Goldman Sachs) ბოლო რამდენიმე წლის ერთ-ერთი ყველაზე ციტირებული სტატისტიკური ცხრილის შედგენით „ძალათა ეკონომიკური ბალანსის პროგნოზირებული ცვლილება“ აჩვენა, რომ აშშ-ს ეკონომიკა ჩინეთის ეკონომიკას ჯერ კვლავ მნიშვნელოვნად აღემატება. თუმცა, 2050 წლისთვის იგი მინიმუმ 10 პროცენტით ნაკლები იქნება. რეგიონულ დონეზე, დასავლეთი გლობალურ ეკონომიკაში წამყვან პოზიციას დაკარგავს, რადგან ჩინეთი, ინდოეთი, ბრაზილია, იაპონია და რუსეთი, წარმოებითა და მოხმარებით მას გადააჭარბებენ.⁶

ამ ფონზე ასევე მნიშვნელოვანია სამთავრობათშორისი ორგანიზაცია „ბრიკს“-ის ქვეყნები (ბრაზილია, რუსეთი, ინდოეთი, ჩინეთი, სამხრეთ აფრიკა, ირანი, ეგვიპტე, ეთიოპია და არაბთა გაერთიანებული საამიროები. -BRICS), რომელებიც წინსვლას განაგრძობენ და მათი ეკონომიკა ცვლის რა მსოფლიო ეკონომიკური ძალების ბალანსს, გაცილებით სწრაფად ვითარდება ვიდრე დიდი შვიდიანის (საფრანგეთი, გერმანია, იტალია, იაპონია, გაერთიანებული სამეფო, შეერთებული შტატები და კანადა. -G7) ქვეყნებისა (BRICS მშპ=\$61.37 ტრილიონი; G7 მშპ=\$52.82 ტრილიონი).⁷ მათ შორის ერთ-ერთი აგრესიული და საკმაოდ მდგრადი ეკონომიკის სახელმწიფო საერთაშორისო ეკონომიკურ წესრიგზე უზარმაზარ გავლენას ახდენს.

⁴ Hoge, J.F. 'A Global Power Shift in the Making: Is the United States Ready, Foreign Affairs 83(4) 2004. <https://shorturl.at/Srzu> (16.12.2024)

⁵ Martin Jacques - *When China Rules the World: The End of the Western World and the Birth of a New Global Order* New York, The Penguin Press (2009). 8-16..

⁶ Jim O'Neill and Anna Stupnytska, Global Economic Paper 192, 'The long term outlook for the BRICS and N-11 Post-Crisis', December 4. 2009. 3-27. <https://shorturl.at/A2Pgv> (15.12.2024).

⁷ Statista, Combined gross domestic product (GDP) in purchasing power parity (PPP) of the BRICS and G7 countries from 2000 to 2024. <https://shorturl.at/CXUIQ> (15.12.2024).

რუსეთი, მიუხედავად დასავლეთის სანქციებისა და უკრაინაში შეჭრით გამოწვეული იზოლაციისა, გლობალური აქტორის პოზიციებს არ თმობს. მისი ბირთვული პოტენციალი, ენერგომატარებელი რესურსები და რეგიონული გავლენა აღმოსავლეთ ევროპასა და ცენტრალურ აზიაში საკვანძო როლს თამაშობს, როგორც რეგიონული უსაფრთხოების არქიტექტურაზე, ისე გლობალურ დონეზე. თუმცა, ეკონომიკური შეზღუდვები და ტექნოლოგიური რესურსების ლიმიტირებულობა რუსეთის გლობალური ამბიციების რეალიზაციას აფერხებს, რაც ახლო აღმოსავლეთში ბოლო დროს განვითარებული მოვლენებით კიდევ ერთხელ დადასტურდა.⁸

დასავლური ძალების დაღმავლობა

XXI საუკუნე დასავლეთისა და აშშ-სთვის მძიმედ დაიწყო, რაც რამდენიმე საკვანძო მოვლენამ განაპირობა: 9/11 - ის ტერაქტი და მისი შემდგომი შედეგები; აშშ-ის ძვირადღირებული სამხედრო ოპერაცია ერაყში; 2008 წლის დიდი ეკონომიკური კრიზისი; ნატო-ს წარუმატებელი ოპერაცია ავღანეთში; ჩინეთის ეკონომიკური ზრდის უჩვეულოდ მაღალი ტემპი, რაც აშკარა ნიშნებია იმისა, რომ დასავლური ძალების საუკეთესო დღეები უკან დარჩა.

„მარტივად რომ ვთქვათ, სამყარო შეიცვალა და თუ ჩვენ მასთან ერთად არ შევიცვლებით, ბრიტანეთის როლი შემცირდება [...], თუ ჩვენ მზად არ ვიქნებით სხვაგვარი მოქმედებისათვის,“ განაცხადა ბრიტანეთის საგარეო საქმეთა მინისტრმა, - უილიამ ჰეიგმა 2010 წლის 1 ივლისის მოხსენებაში.⁹ თუმცა, ფაქტია, რომ დასავლური ძალები პოტენციურ აზიელ კონკურენტებთან შედარებით გარკვეულ სტრუქტურულ უპირატესობას მაინც ინარჩუნებენ, რაც დასავლეთის ლიდერის, ამერიკის შეერთებული შტატების ძალისხმევის უდაო დამსახურებაა. ეკონომიკური ძალები, როგორცაა BRICS-ი მას კვალდაკვალ მისდევენ. თუმცა, საერთაშორისო სავალუტო ფონდის მონაცემებით ისინი აშშ-ს ბევრად ჩამორჩებიან, რომლის მთლიანი შიდა პროდუქტი (მშპ) დანარჩენებს ჯერ კიდევ სინათლის წლით უსწრებს (აშშ-ს მშპ=\$29.17 ტრილიონი აშშ დოლარი, ჩინეთის მშპ=\$18.27 ტრილიონთან შედარებით).¹⁰

მიმდინარე კონკურენციის პირობებში ასევე მნიშვნელოვანია ევროკავშირის როლი. როგორც ერთიანი ეკონომიკური და პოლიტიკური ძალა იგი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს საერთაშორისო სისტემის სტრუქტურის მდგრადობაში. თუმცა, შიდა პოლიტიკური და ეკონომიკური განსხვავებები მისი გავლენის სრულად რეალიზებას ხშირად აფერხებს. მაგალითად, 2023 წლის 15 სექტემბერს, უნგრეთის პრემიერ-მინისტრმა ვიქტორ ორბანმა ევროკავშირის მიერ უკრაინისათვის ფინანსური დახმარების

⁸ Steve Rosenberg: Fall of Assad is a blow to Russia's prestige. BBC, 0812.2024. <https://shorturl.at/daaVD> (16.12.2024)

⁹ Britain's Foreign Policy in a Networked World, The Foreign Secretary, William Hague, gave the following speech outlining the Government's vision for UK foreign policy on 1 July 2010. <https://shorturl.at/dfdau> (15.12.2024).

¹⁰ International Monetary Fund, GDP, current prices: 2024. <https://shorturl.at/a09RC> (15.12.2024).

პაკეტის დამტკიცებას მხარი არ დაუჭირა. ეს არ იყო პირველი შემთხვევა, როდესაც მან ევროკავშირის ლიდერების გადაწყვეტილების მიღების პროცესი შეაფერხა.¹¹ მიუხედავად ამისა, ევროკავშირს გააჩნია ძლიერი მხარეები, როგორებიცაა ტექნოლოგიები, გლობალური დიპლომატიური ქსელები და „რბილი ძალის ინსტრუმენტები,“ რომლებიც ხელს უწყობს დასავლური ღირებულებების გავრცელებას და სტაბილური საერთაშორისო წესრიგის შენარჩუნებას.

ევროკავშირისა და აშშ-ს თანამშრომლობა აყალიბებს ერთიან ბირთვს და აძლიერებს გლობალური დასავლეთის მდგრადობას. რამეთუ, მათი ერთობლივი მშპ ნებისმიერ ოპონენტს გაუწევს კონკურენციას, რომელითა ჯამი წელიწადში დაახლოებით \$48.57 ტრილიონია (მათ შორის ევროკავშირის მშპ=\$19,40 ტრილიონი).¹² მათი გაერთიანებული მშპ გლობალური ეკონომიკის თითქმის მესამედზე ბევრად მეტს შეადგენს, რაც 2008 წლის ეკონომიკური კრიზისის შოკური მდგომარეობის შემდეგ იმედის მომცემი მაჩვენებელია.¹³ ამას ისიც ემატება, რომ 2010 წლიდან აშშ გაცილებით მეტ ინვესტიციას დებს ევროპაში, ვიდრე აზიაში ან ჩინეთში.¹⁴

ფაქტია, რომ რაოდენობრივად და ხარისხობრივად შეერთებული შტატებისა და ევროკავშირის ურთიერთობა თანამედროვე საერთაშორისო სისტემის ცენტრალურ მახასიათებელად რჩება.

ჩინეთი მოქმედებაში

XXI საუკუნის დასაწყისიდან ჩინეთი აღმოსავლეთ აზიის ერთ-ერთ ეკონომიკურ ფლაგმანად ჩამოყალიბდა. მრავალი მკვლევარი ახლა ჩინეთს და არა იაპონიას ან აშშ-ს მიიჩნევს აზიისთვის, როგორც „შეუცვლელი ეკონომიკა“. ეკონომიკურ ზრდასთან ერთად იგი ბუნებრივი რესურსების უდიდესი მომხმარებელიცაა. მაგალითად, 2023 წელს ჩინეთმა სამჯერ მეტი ფოლადი გამოიყენა, ვიდრე აშშ-მა, ინდოეთმა და რუსეთმა ერთად.¹⁵ ამასთან იგი მრავალი მნიშვნელოვანი ქვეყნისთვის, როგორებიცაა: აშშ, გერმანია, ბრაზილია, კანადა, საფრანგეთი და სხვები, უდიდესი სავაჭრო და ეკონომიკური პარტნიორია.¹⁶

ჩინეთის მზარდი ძალის მნიშვნელოვანი გამოხატულება არის ერთ-ერთი ყველაზე ამბიციური ინფრასტრუქტურული პროექტი, რაც კი ოდესმე ყოფილა ჩაფიქრებული – „სარტყელი და გზის ინიციატივა (BRI)“, რომელსაც ზოგჯერ ახალ აბრეშუ-

¹¹ Nick Thorpe, What has Hungary's Orban got against Ukraine? BBC News, Hungary (15 December 2023). <https://shorturl.at/Rr6p0> (15.12.2024).

¹² International Monetary Fund, World Economic Outlook database: October 2024 <https://shorturl.at/ETRUB> (15.12.2024).

¹³ იქვე.

¹⁴ Bureau of Economic Analysis US Department of Commerce, Direct Investment by Country and Industry, 2023. <https://shorturl.at/AINEs> (15.12.2024).

¹⁵ WorldSteel association, World Steel in Figures 2024. <https://shorturl.at/ZGstG> (15.12.2024).

¹⁶ General Administration of Customs, peoples republic of China, China's Total Export & Import Values by Country/Region, September 2024. <https://shorturl.at/gEjvS> (15.12.2024).

მის გზასაც უწოდებენ. პროექტი 2013 წელს პრეზიდენტ სი ძინპინის ინიციატივით, აღმოსავლეთ აზიისა და ევროპის დასაკავშირებლად შეიქმნა ფიზიკური ინფრასტრუქტურის გამოყენებით. შემდეგ პროექტი გაფართოვდა და დღეს მოიცავს: აბრეშუმის გზის ეკონომიკურ სარტყელს – ტრანსკონტინენტალურ დერეფანს, რომელიც ჩინეთს სახმელეთო გზით აკავშირებს სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიასთან, სამხრეთ აზიასთან, ცენტრალურ აზიასთან, რუსეთთან და ევროპასთან; და 21-ე საუკუნის საზღვაო აბრეშუმის გზას, საზღვაო მარშრუტს, რომელიც ჩინეთის სანაპირო რეგიონებს აკავშირებს სამხრეთ-აღმოსავლეთ და სამხრეთ აზიასთან, სამხრეთ წყნარ ოკეანესთან, ახლო აღმოსავლეთთან, აღმოსავლეთ აფრიკასთან და ევროპასთან.

2020 წლის მარტის მდგომარეობით, ქვეყნების რიცხვმა, რომლებიც „სარტყელი და გზის ინიციატივას“ შეუერთდნენ 138-ს მიაღწია.¹⁷ ამასთან, ჩინეთის ეკონომიკური როლი კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი გახდა აღმოსავლეთ აზიის რეგიონში, სადაც მან აშშ ჩაანაცვლა და იაპონიასა და ტაივანს ეკონომიკურ პარტნიორად მოევიდნა.

დღეს ჩინეთს ნამდვილად შეუძლია იამაყოს მზარდი საშუალო ფენით, რამდენიმე ათასი მილიონერით და რამდენიმე მილიარდერით. თუმცა, 2020 წლის მონაცემებით ჩინეთის საშუალო შემოსავალი ერთ სულ მოსახლეზე თვეში 1000 იუანი, ანუ \$140 აშშ დოლარია და სულ მცირე, მისი 600 მილიონი მოქალაქე დღეში 5 დოლარზე ნაკლებით ცხოვრობს.¹⁸ ასევე, ქვეყანაში კეთილდღეობის დაბალი მომსახურეობა და სავალალო ეკოლოგიური მდგომარეობაა, რომლის გამოსწორებას ათობით წელი და სავარაუდოდ მილიარდობით იუანი დასჭირდება. ამასთან, იაფ მუშა ხელზე და ექსპორტზე ორიენტირებულ ეკონომიკურ მოდელს, რომელმაც ბოლო ათწლეულების განმავლობაში ჩინეთის ეკონომიკური ზრდა განაპირობა, სავარაუდოდ გრძელვადიან პერსპექტივაში ვერ დაეყრდნობა.

შეიძლება ითქვას, რომ ჩინეთი მასიურ და წარმატებულ ეკონომიკურ ექსპერიმენტს წარმოადგენს, თუმცა ეს ჯერ კიდევ მიმდინარეობს. უფრო მეტიც, აშშ რთულ ეკონომიკურ პრობლემებშიც, რომ აღმოჩნდეს, უახლოეს მომავალში ჩინეთი ერთ სულ მოსახლეზე შემოსავლების ოდენობით მაღალი ალბათობით, მას ვერ დაეწევა (აშშ=\$86600; ჩინეთი=\$12970).¹⁹

ხისტი და რბილი ძალა

საერთაშორისო სისტემაში დომინირებისათვის ძირითად როლს ძალის პროექციის შესაძლებლობება ასრულებს, რაც არა მხოლოდ ხისტი ძალის განლაგებას, არამედ რბილი ძალის გამოყენებასაც გულისხმობს.

¹⁷ European Bank, for reconstruction and development, Belt and Road Initiative (BRI) <https://shorturl.at/wEhGq> (16.12.2024).

¹⁸ The Economist, China's poverty line is not as stingy as commentators think, Finance & economics June 20th 2020. <https://shorturl.at/WGVVW> (15.12.2024).

¹⁹ International Monetary Fund, GDP per capita, current prices, List (2024). <https://shorturl.at/nCvv4> (15.12.2024)

2024 წლის მონაცემებით შეერთებული შტატების სამხედრო ბიუჯეტი \$831.781 მილიარდ დოლარს შეადგენს, რაც ჩინეთის სამხედრო ბიუჯეტს 3.6-ჯერ (227 მილიარდი) აღემატება. უფრო მეტიც, აშშ-ს სამხედრო ხარჯები, 2024 წლის მონაცემებით BRICS-ის სახელმწიფოების (ბრაზილია, რუსეთი, ინდოეთი, ჩინეთი, სამხრეთ აფრიკა, ირანი, ეგვიპტე, ეთიოპია და არაბთა გაერთიანებული საამიროები) სამხედრო ხარჯების ჯამს (473189896600) 1.8-ჯერ აღემატება.²⁰ მაღალი ალბათობით ეს უპირატესობა უახლოეს მომავალში არ შეიცვლება, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ მსოფლიოში ერთადერთი მთავარი აქტორი აშშ იქნება, რომელსაც მომდევნო რამდენიმე ათეული წლის განმავლობაში გლობალურ დონეზე სამხედრო ძალის პროექცირება შეეძლება.

მიჩნეულია, რომ შეერთებულ შტატებს ერაყის კამპანია ძვირად დაუჯდა, მაგრამ ამას მისთვის ავღანეთში ომის წარმოებასა და თითქმის მთლიანად საკუთარ ოპერაციად გადაქცევაში ხელი არ შეუშლია, სადაც მისიაში ჩართული ნატო-სა და პარტნიორი ქვეყნების კოალიციური ძალების 132203 სამხედრო მოსამსახურიდან 90000 აშშ-ს შეიარაღებული ძალების წარმომადგენელი იყო.²¹

რაც შეეხება რბილ ძალას, მიუხედავად იმისა, რომ ჩინეთი ეკონომიკურ ზრდას განაგრძობს, მისი პარტნიორების მცირე ნაწილი თუ ავლენს სურვილს, რომ თავისი ინტერესები მუდმივად აღმოსავლეთისაკენ გადაიტანოს. მიუხედავად იმისა, რომ ჩინეთს პროგრესირებადი წარმოება და დახმარების შესაძლებლობები გააჩნია, სასოწარკვეთილი, გაჭირვებული და ნიჭიერი ხალხის ემიგრაციისთვის მსოფლიოში მხოლოდ ორი მიმზიდველი ადგილი არსებობს, ეს არის-აშშ და ევროპა.

თავშესაფრის მაძიებელთა მუდმივი მიმართვები იმაზე მიუთითებს, რომ დასავლეთის რბილი ძალა არ არის შემცირებული. ამასთან, სახელმწიფოს, რომელსაც უდიდესი კომუნისტური პარტია მართავს, ალბათობა იმისა, რომ მის რბილ ძალას გრძელვადიანი საერთაშორისო მომავალი ექნება, საკმაოდ დაბალია. ჩინეთი შეიძლება მოკლევადიან პერსპექტივაში ეკონომიკურად დინამიური იყოს, თუმცა მას საერთაშორისო მიზიდულობა ნაკლებად გააჩნია. ასევე არ არსებობს გარანტია იმისა, რომ ჩინეთის პოლიტიკურ-ეკონომიკური სისტემა ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში სტაბილური დარჩება.

ნებისმიერი ნაბიჯი აშშ-ს ძალის შესარყევად ან მსოფლიო ეკონომიკური სისტემის გამოწვევის მიზნით, რომელმაც 40 წლიანი ეკონომიკური ზრდა განაპირობა, კატასტროფული იქნება, განსაკუთრებით ჩინეთისთვის. ეს არა მხოლოდ ზიანს მიაყენებს მის პერსპექტივებს ქვეყნის შიგნით და მის ექსპორტზე ორიენტირებულ ეკონომიკას, არამედ ჯერ კიდევ ძლიერი დასავლეთი შეიძლება მის წინააღმდეგ გააერთიანოს.

²⁰ Global Firepower -Defense Budget by Country (2024). <https://shorturl.at/WuRbP> (15.12.2024).

²¹ NATO. International Security Assistance Force (ISAF): Key Facts and Figures, (4 March 2011). <https://shorturl.at/EHhGS> (15.12.2024).

აშშ-სგან განსხვავებით, რომელიც გეოგრაფიული მდებარეობის წყალობით უსაფრთხოების მხრივ კარგ პოზიციაშია, ჩინეთი პოტენციური კონკურენტებითაა გარშემორტყმული. მას სახმელეთო საზღვრები გააჩნია: რუსეთთან, მონღოლეთთან, ყაზახეთთან, ყირგიზეთთან, ტაჯიკეთთან, ავღანეთთან, პაკისტანთან, ინდოეთთან, ნეპალთან, ბუტანთან, მيانმართან, ლაოსთან, ვიეტნამსა და ჩრდილოეთ კორეასთან. ხოლო, ზღვაზე დავა აქვს ვიეტნამთან, მალაიზიასთან, ბრუნეისთან, ფილიპინებთან, ინდონეზიასა და იაპონიასთან. ამასთან, ტაივანის დამოუკიდებლობის საკითხი დღემდე რეგიონული და გლობალური ურთიერთობის დესტაბილიზაციას იწვევს.²²

ინდოეთს, იაპონიას, სამხრეთ კორეას და ტაივანს აშშ-დან ათასობით მილი აშორებთ, მაგრამ, როგორც მოქმედი ელექტორალური დემოკრატიები მათი უსაფრთხოების მოთხოვნები მჭიდროდ არის გადაჯაჭვული. თუ პეკინი სტატუს კვოს სერიოზულ საფრთხეს შეუქმნის ისინი მაღალი ალბათობით, დაცვის ძიებას ვაშინგტონში შეეცდებიან. ხოლო, თუ ჩინეთი შეერთებული შტატების ძალის საპირისპიროდ მშვიდობიან საგარეო პოლიტიკას შეცვლის, მაღალი ალბათობით, შეერთებული შტატები პასუხს არ დააყოვნებს.

დასკვნა

თანამედროვე საერთაშორისო სისტემაში გლობალური ძალების კონკურენცია განსაზღვრავს არა მხოლოდ მსოფლიოს პოლიტიკური, ეკონომიკური და უსაფრთხოების დღის წესრიგს, არამედ მისი სტაბილურობის პერსპექტივებს. ნაშრომის ანალიზიდან ცხადია, რომ ძალთა გადანაწილება ბევრად უფრო კომპლექსური და მრავალმრიანია, ვიდრე ეს ბიპოლარული ცივი ომის პერიოდში ან აშშ-ის უნიპოლარული ჰეგემონიის ხანაში იყო.

ამერიკის შეერთებული შტატები, მიუხედავად არსებული გამოწვევებისა აგრძელებს საერთაშორისო სისტემაზე დომინირებას. მისი სამხედრო-პოლიტიკური და ეკონომიკური რესურსები, აგრეთვე ტრანსატლანტიკური ალიანსები (ნატო და G7), მას კვლავ ძლიერი პოზიციის შენარჩუნების შესაძლებლობას აძლევს. თუმცა, ჩინეთის ეკონომიკური და პოლიტიკური გაძლიერება წარმოქმნის გამოწვევებს, რომლებიც მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს საერთაშორისო სისტემის არსებულ სტრუქტურაზე.

ჩინეთის მზარდი ეკონომიკური კავშირები აღმოსავლეთ აზიაში და „სარტყელი და გზის ინიციატივა“ იმის გამოხატულებაა, რომ პეკინი აქტიურად ცდილობს რეგიონალური და გლობალური ლიდერობის დამკვიდრებას. მიუხედავად ამისა, ჩინეთი კვლავ შეზღუდულია გეოპოლიტიკური გამოწვევებით, რომლებიც მისი მეზობელი ქვეყნების სტრატეგიულ არჩევანს ხშირად დასავლეთისკენ მიმართავს.

²² David Brunnstrom and Trevor Hunnicutt, Biden says U.S. forces would defend Taiwan in the event of a Chinese invasion, Reuters (September 19, 2022). <https://shorturl.at/6hLPt> (15.12.2024).

რუსეთი, მიუხედავად ეკონომიკური სირთულეებისა და საერთაშორისო სანქციებისა, ინარჩუნებს გლობალურ სისტემაში სტრატეგიული აქტორის პოზიციებს. მისი ბირთვული პოტენციალი და რეგიონალური გავლენები მას მნიშვნელოვან აქტორად აქცევს. თუმცა უკრაინაში ომმა და დასავლეთის რეაქციამ მისი პოზიციები მნიშვნელოვნად შეასუსტა.

ევროკავშირი, როგორც ეკონომიკური და დიპლომატიური ძალა, აქტიურად ცდილობს თავისი გავლენის გაფართოებას და გლობალური დასავლური მიზნების მისაღწევად შეერთებულ შტატებთან ტანდემში მოქმედებას. თუმცა მის ერთიანობას ხშირად ხელს უშლის წევრი სახელმწიფოების განსხვავებული და პოლიტიკური ხედვები.

აღსანიშნავია არადასავლური ძალების, განსაკუთრებით BRICS-ის, მზარდი როლი. თუმცა, მიუხედავად მისი ეკონომიკური ზრდისა, გლობალური ლიდერობისთვის იგი ჯერ კიდევ ჩამორჩება დასავლეთის სტრუქტურულ უპირატესობებს, მათ შორის ხისტი და რბილი ძალის ინსტრუმენტებს.

გლობალური სისტემის შემდგომი განვითარება დამოკიდებული იქნება დიდ ძალებს შორის თანამშრომლობისა და კონკურენციის ბალანსზე. აშშ-ისა და ჩინეთის ურთიერთობა, როგორც სტრატეგიული კონკურენციის მთავარი ვექტორი, განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანი იქნება ამ პროცესში. მიუხედავად ჩინეთის ეკონომიკური პროგრესისა, აშშ მრავალმხრივ უპირატესობას ინარჩუნებს, რაც განაპირობებს იმას, რომ საერთაშორისო სისტემის სტრუქტურა ჯერ კიდევ დასავლურ საფუძვლებზე დგას.

რომ შევაჯამოთ, გლობალური სტაბილურობისთვის გადამწყვეტი იქნება, რომ კონკურენცია დიდ ძალებს შორის ღია კონფლიქტში არ გადაიზარდოს. ვინაიდან, XXI საუკუნის გლობალური წესრიგი კომპლექსური დინამიკის გავლენით ფორმირდება, იგი მოითხოვს როგორც მძლავრი სტრატეგიული მიდგომების შემუშავებას, ისე დიპლომატიური მოქნილობის შენარჩუნებას. რამეთუ, მსოფლიოს მომავალი დამოკიდებული იქნება იმაზე, შეძლებენ თუ არა გლობალური ძალები საკუთარი ინტერესების გატარებას საერთაშორისო სტაბილურობის შენარჩუნებასთან ერთად.

ბიბლიოგრაფია

Bureau of Economic Analysis US Department of Commerce, Direct Investment by Country and Industry, 2023. <https://shorturl.at/AINEs> (15.12.2024).

Britain's Foreign Policy in a Networked World, The Foreign Secretary, William Hague, gave the following speech outlining the Government's vision for UK foreign policy on 1 July 2010. <https://shorturl.at/dfdau> (15.12.2024).

- David Brunnstrom and Trevor Hunnicutt, Biden says U.S. forces would defend Taiwan in the event of a Chinese invasion, Reuters (September 19, 2022). <https://shorturl.at/6hLPt> (15.12.2024).
- European Bank, for reconstruction and development, Belt and Road Initiative (BRI) <https://shorturl.at/wEhGq> (16.12.2024).
- Ferguson, N. ‘The decade the world tilted East’, Financial Times, 28 December 2012. <https://shorturl.at/wm1nV> (16.12.2024).
- General Administration of Customs, peoples republic of China, China's Total Export & Import Values by Country/Region, September 2024. <https://shorturl.at/gEjvS> (15.12.2024).
- Global Firepower -Defense Budget by Country (2024). <https://shorturl.at/WuRbP> (15.12.2024).
- Hoge, J.F. A Global Power Shift in the Making: Is the United States Ready, Foreign Affairs 83(4) 2004. <https://shorturl.at/JSrzu> (16.12.2024)
- International Monetary Fund, GDP, current prices: 2024. <https://shorturl.at/a09RC> (15.12.2024).
- International Monetary Fund, World Economic Outlook database: October 2024 <https://shorturl.at/ETRUB> (15.12.2024).
- International Monetary Fund, GDP per capita, List (2024). <https://shorturl.at/nCvv4> (15.12.2024)
- Jim O’Neill and Anna Stupnytska, Global Economic Paper 192, ‘The long term outlook for the BRICS and N-11 Post- Crisis’, December 4. 2009. 3-27. <https://shorturl.at/A2Pgv> (15.12.2024).
- Martin Jacques - When China Rules the World: The End of the Western World and the Birth of a New Global Order New York, The Penguin Press (2009). 543*
- NATO. International Security Assistance Force (ISAF): Key Facts and Figures, (4 March 2011). <https://shorturl.at/EHhGS> (15.12.2024).
- Nick Thorpe, What has Hungary's Orban got against Ukraine? BBC News, Hungary (15 December 2023). <https://shorturl.at/Rr6p0> (15.12.2024).
- Statista, Combined gross domestic product (GDP) in purchasing power parity (PPP) of the BRICS and G7 countries from 2000 to 2024. <https://shorturl.at/CXUIQ> (15.12.2024).
- Steve Rosenberg: Fall of Assad is a blow to Russia's prestige. BBC, 08.12.2024. <https://shorturl.at/daaVD> (16.12.2024).
- The Economist, China’s poverty line is not as stingy as commentators think, Finance & economics June 20th 2020. <https://shorturl.at/WGVVW> (15.12.2024).
- WorldSteel association, World Steel in Figures 2024. <https://shorturl.at/ZGstG> (15.12.2024).